

ТЕОРИИ ЗА РАННА ЗРЯЛА ВЪЗРАСТ

В. Кеворкян

vifkalina@abv.bg

Резюме. Тази статия представя теоретичен обзор на различни теории за психичното развитие през периода на ранна зряла възраст. Акцентът се поставя върху някои личностни аспекти на индивидите в ранна зряла възраст.

Ключови думи: индивиди, ранна зряла възраст

Развитието е универсален процес и се осъществява през целия жизнен път. То е необратимо. Два пъти не можеш да стъпиш в една и съща вода. То продължава през целия живот. Индивидът може да преосмисли собствените си преживявания и да насочи себе си по жизнения път, който е избрал. В своя жизнен цикъл човек все по-силно осъзнава себе си като автор на собственото си развитие.

Има много и различни теории относно развитието в ранна зряла възраст. Повечето от тях са концентрирани върху нагласите на личността към събитията и промените през ранната зрялост. Промяна в начина на мислене, на поведението, на цялостната представа за света и живота. Налага се човек да прави избори и да взема решения, поднесени му от всекидневието. Но различните теории, разработки и изследвания не спират да ни изненадват всеки ден с иновативни открития за този така различен, осъзнат възрастов период в човешкия живот.

Преходът между детство и зрялост – юношеството се характеризира с премахването на бариерите и откриването на собствения Аз, но вече осъзнато. В тази възраст се разширяват умствените хоризонти, изграждат се волята и характерът, оформя се мирогледът, ясно се очертава

личността на човека и нейната цялост и сложност. Юношата навлиза пълноценно в обществения живот. Издига се на по-висока степен съзнанието и в самостоятелността при взимане на решения. В значителна степен се определя насоката на по-нататъшния живот на човека.

В сравнение с детството зрелостта се движи с по-бърз ход, тъй като индивидът се сблъсква с повече събития, отколкото в предходните периоди (Минчев, 2008). Съдбата в зрелостта зависи от отношението към живота. Отличителните белези на ранната зрялост са именно осъзнатата способност да се реагира на настъпващите промени, по-голямата гъвкавост и приспособимост към новите изисквания на средата. „Позитивното разрешаване на противоречията и проблемите са основната характеристика на зрялата възрастова дейност“ (Крайг, 2008: 456).

Според Е.Ериксън в зрелостта идентичността е свързана с работата, професията, отношенията с другите, партньора, децата. Това са основните области, около които се върти развитието на човека в тази възраст. Именно тези области обхващат целите, стремежите и мечтите на хората. Главните конфликти, проблеми и „кризи“, както ги нарича Е. Ериксън са свързани с тяхното постигане (Бърк, 2012).

Според Крайг ранната зрелост „обхваща второто и третото десетилетие от живота“ (Крайг, 2008: 562).

Приносът на Ерик Ериксън към изучаването на личностното развитие е основополагащ за всички съвременни теории. Според него животът на човека преминава през 8 стадии на развитие, като във всеки стадий той се сблъсква с т.нар. „кризи на идентичността“. Кризата на ранна зряла възраст е „интимност срещу изолация“, или времето, в което младият човек е обзет от мисли и преживявания за създаване на дълготрайна връзка с интимен партньор. Ако това не се случи в този възрастов период, с напредването на времето личността ще се сблъска с неспособността за установяване на близък съюз с друг човек, както и обременености при интимното общуване с партньора. „Ериксън е убеден, че успешното разрешаване на конфликта „интимност срещу изолация“ подготвя човека за етапа на средна зрялост, който се съсредоточава върху *генеративността* - грижата за следващото поколение и работата за усъвършенстване в обществото“ (Бърк, 2012: 443).

Джордж Вейлът в своята теория смята, че за хората един от най-важните компоненти за формирането на зрялата личност са взаимоотношенията със значимите близки. Според него много често именно тези хора дават насоките и оформят посоката на живот на индивида. Дж. Вейлът разглежда човека като изключително социален и зависим от хората, които запълват неговия живот (неговите близки). Той допълва теорията на Е. Ериксън, описвайки промяната на мъжа през определено десетилетие. Мъжът на 20 години придава по-голяма важност на интимните отношения, докато към 30-те години акцентът е поставен върху професионалното развитие. През десетилетие мъжът променя своите приоритети, желания, възгледи и атитюди. Дж. Вейлът е изследвал само мъже, но с течение на времето той пренася своите изследвания и върху умни и образовани жени, които впоследствие потвърждават неговите предишни резултати. Той разбира, че и жените

претърпяват не малко промени под влиянието на социалните фактори (Бърк, 2012).

Даниел Левинсън работи в областта на зрелостта. Той разделя човешкия живот на различни етапи или както той ги нарича - „сезони“ на човешкия живот (Бърк, 2012: 444). Тези сезони, както той твърди, са с различна продължителност и в тях настъпват най-различни био-социални промени в живота и психиката на индивида. Той смята, че човешкият живот е непрестанна борба за балансиране и хармонизиране както на вътрешните и психични изисквания на индивида към себе си, така и задоволяването на обществените такива. Когато човек е постигнал това равновесие, той започва да се стреми за постигането на следващо и така навлиза в нов преход между „сезоните“. В теорията на Левинсън също, както при Дж. Вейлът, се наблюдава сериозна взаимовръзка между значимите други и самия индивид.

Робърт Хейвигхърст е американски физик, който прави значими разработки в областта на психичното развитие. Той доразвива теорията на Ериксън, като подкрепя идеята за стадиалното развитие. Използвайки анализа на Ериксън за етапите и кризите на развитие, той успява да хвърли нова светлина върху други аспекти на развитието. Хейвигхърст разглежда зрелостта в редица периоди, в които човек се сблъсква с разрешаването на различни жизнени задачи. За ранната зрялост това са: избор на съпруг/а; научаването да се живее с партньор от брака; начало на семеен живот; възпитание на децата; домашна собственост; начало на професионална кариера; поемане на гражданска отговорност; намиране на близка по дух социална среда (Крайг, 2008: 477).

В ранна зрялост задачите според Р. Хейвигхърст са обърнати изцяло към създаването на семейство и изграждане на професионална кариера. Според него извършването на трудова дейност започва още в училищна възраст. Той обособява няколко етапа на това, „как хората са включени в трудовата дейност в различните етапи от своя живот. Етапите за ранната зрялост са: